

УДК 947.084.5 (477)

КОЗАЧА РАДА ЯК ЦЕНТРАЛЬНИЙ ОРГАН КЕРІВНИЦТВА ПОВСТАНСЬКИХ СИЛ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ УСРР У 1921-22 РОКАХ

ПАВЛО СТЕГНІЙ,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

Стаття присвячена дослідженню питань, пов'язаних із виникненням та діяльністю "Козачої Ради", що була одним із центральних органів керівництва антибільшовицькими повстанськими силами Правобережжя УСРР у 1921-1922 роках. Автор статті детально аналізує суперечності у відомостях про виникнення та діяльність "Козачої Ради" та робить припущення про зв'язок цієї організації з осередками Вільного козацтва та монархічно зорієнтованою частиною української еміграції.

Ключові слова: *Всеукраїнський центральний повстанський комітет, Козача рада правобережної України, "Козача Рада", Вільне козацтво, Партизансько-повстанський штаб, антибільшовицькі повстання.*

Постановка проблеми. Одним із найдраматичніших етапів національно-визвольної боротьби 1917-1923 років був антибільшовицький повстанський рух 1921 р. в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (далі - УСРР). Аналіз здобутків та помилок цієї епохи може допомогти при вирішенні актуальних проблем розвитку сучасної української держави.

На нашу думку, історія антибільшовицького повстанства 1921 р. досліджена недостатньо. На особливу увагу заслуговує дослідження історії "Козачої Ради", відомості про виникнення й діяльність якої дуже суперечливі та потребують критичного аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перші кроки в напрямку досліджень історії виникнення та діяльності "Козачої Ради" почалися ще у 20-х роках ХХ ст. Від самого початку визначилися два протилежних табори: українські історики, які переважно самі були учасниками або безпосередніми свідками подій національно-визвольного руху 1917-1923 рр., з одного боку [17, 20], та радянські історики, з іншого.

Авторами найперших радянських розвідок були представники вищого партійного керівництва та співробітники радянських каральних органів: Х. Раковський, Р. Ейдеман, С. Дукельський [28, 37-39, 9]. У цих працях повстанці розглядалися як "бандити", а повстанський рух як "бандитизм". Трохи пізніше до цієї теми звертались М. Какурін, М. Філіпов [12, 35]. Важливі відомості про виникнення та діяльність "Козачої Ради" містить праця Б. Козельського [15]. Описані в ній факти та їх загальна характеристика були без суттєвих змін та доповнень використані в працях 1940-90-х років: І. Премислера, А. Слюсарського, А. Залевського, Л. Маймескулова, О. Рогожина, В. Сташиса, О. Кучера, Д. Голінкова, В. Попика та Г. Кримчука [27, 30, 10, 22, 19, 8, 26].

За кордоном питання досліджувалося переважно українськими істориками-емігрантами. Так, ви-

никнення та діяльність центральних органів керівництва повстанськими силами УСРР у 1921 р. узагалі та "Козачої Ради" зокрема розглядалось в узагальнюючій праці з історії української революції 1917-1921 років І. Мазепи [21]. До цього питання звертались історики українського націоналізму, виникнення якого, на думку Я. Барановського, Ю. Бойка, В. Мартинця та ін., було пов'язане з повстанською боротьбою 1920-1923 рр. [1, 4, 23]. Такий самий погляд на повстанський рух 20-х років ХХ ст. у Наддніпрянській Україні зберігся і в працях З. Книша та П. Мірчука [13, 24].

Із проголошенням незалежності України розпочався новий етап дослідження історії антибільшовицького повстанського руху та "Козачої Ради". У різних контекстах про її виникнення та діяльність згадується в працях І. Біласа, Р. Ковалю, О. Ганжі, Ю. Кульчицького, В. Вериги, І. Срібняка, В. Сідака та ін. [2, 14, 7, 18, 6, 32, 29]. Цих же питань торкалися у своїх дисертаційних дослідженнях П. Ісаков, П. Стегній, С. Боган, Я. Файзулін, Т. Плазова, Д. Красносілецький [11, 33, 34, 47, 25]. Велику кількість важливих відомостей про підготовку антибільшовицького повстання в Україні в 1921 р. наведено в статті В. Василенка [5]. На окрему увагу заслуговує розвідка Д. Красносілецького, присвячена питанню виникнення та діяльності Всеукраїнського центрального повстанського комітету (далі ВУЦПК). Автор окремо зупинився на питаннях, пов'язаних з історією "Козачої Ради", але традиційно розглядав її як організацію, що виникла на уламках розгромленого чекістами ВУЦПК і була його простим продовженням [16].

Особливістю майже всіх досліджень, проведених у 1991-2011 рр., є те, що питання історії "Козачої Ради" розглядалися лише в контексті більш масштабних процесів, подій або діяльності інших повстанських організацій: селянського повстанського руху, петлюрівського повстанського руху, діяльності

№ 3 (117) травень-червень 2012 р.

Партизансько-Повстанського Штабу Ю. Тютюнника (далі - ППШтаб), історії Другого Зимового походу, обставин виникнення Української Військової Організації (далі - УВО) тощо.

Але головне, що аналіз праць, у яких так чи інакше згадувалось про "Козачу Раду", приводить до висновку, що в них подаються доволі суперечливі відомості майже з усіх основних моментів виникнення й діяльності цієї повстанської організації.

По-перше, у документах, дослідженнях та публікаціях використовується кілька варіантів назви: "Козача Рада", "Козача Рада Правобережної України", "Національна Козача Рада".

По-друге, не має однастайності в питанні про час заснування "Козачої Ради". У радянських працях переважно вказується на початок серпня 1921 р., у закордонних дослідженнях переважає посилення на 1920 р., а це питання дуже важливе, бо тоді втрачає сенс твердження, що "Козача Рада" виникла на уламках ВУЦПК як його логічне продовження.

По-третє, є розходження у відомостях про місце перебування керівництва "Козачої Ради": вказуються або Біла Церква, або Київ.

Крім того, немає і чітких відомостей про сферу впливу (проголошену та реальну) "Козачої Ради". Як видно з одного з варіантів назви - це вся Україна, з іншого - лише Правобережжя. А от у радянських джерелах більш реалістично вказуються лише кілька губерній: Київська, Волинська, Миколаївська й Одеська.

Головне, немає однастайної думки щодо політичної орієнтації й підпорядкування "Козачої Ради". У більшості праць і документів стверджується, що "Козача Рада" була зорієнтована на Державний Центр УНР і підпорядковувалась ППШтабу, бо стала спадкоємницею ВУЦПК. Але є певні моменти, що викликають сумніви в цьому питанні.

Постановка мети. Таким чином, незважаючи на те, що "Козача Рада" доволі часто привертала увагу істориків, історія цієї повстанської організації поки що залишається одним із найзагадковіших епізодів антибільшовицької повстанської боротьби 1921-1922 рр., існує ще багато питань, які потребують подальшого дослідження, яке допоможе зробити найбільш імовірні, з нашої точки зору, припущення про головні моменти історії "Козачої Ради": час й обставини її створення; стосунки з ВУЦПК; політичну орієнтацію всієї організації або більшості її членів та зв'язки із закордонними антибільшовицькими центрами.

Виклад основного матеріалу. У ситуації, коли відомості про "Козачу Раду" в різних працях мають такі суттєві розбіжності, ми змушені викласти кілька версій її створення й діяльності, зразу ж відкидаючи ті, що виникли в результаті плутанини між нею і ВУЦПК. Перша версія викладена в радянській літературі й чекістських документах. За основу взято виклад Б. Козельського, О. Кучера та Д. Голінкова й опубліковані останнім часом чекістські документи [19, с. 153; 8, с. 225-230; 22, с. 254-255; 5, с. 146-147].

Козача Рада Правобережної України (далі - КРПУ) створена 5 серпня 1921 р. у м. Біла Церква активістами ВУЦПК, які врятувались від арештів. Головою КРПУ обрали службовця Білоцерківської кооперації П. Гайдученка (Гонту), начальником інформаційного бюро - колишнього заступника голови інформаційного бюро при Директорії М. Лозовика, уповноваженим пошти й телеграфу став М. Симак (він же Суц і Дубок). Командувачем збройних сил

повстанців північно-східної частини Правобережжя обраний отаман Т. Бессарабенко, а командувачем північно-західної частини Правобережжя - І. Шамуленко (Шумелянко, Федорцев), що працював у районному союзі кооперації. Генеральним писарем став Г. Григоренко. Центром діяльності КРПУ став Білоцерківський районний союз споживчих товариств, його приміщення перетворились на конспіративні квартири організації. У роботі брали участь окремі службовці Білоцерківського повітового військкомату, земельного відділу, пошти та інших установ.

КРПУ створювалась як новий центр усієї підпільної, політичної, військової та виконавчої влади на території Київської, Подільської, Волинської, Миколаївської та Одеської губерній. Однак після ліквідації ВУЦПК С. Петлюра і Ю. Тютюнник уже не вірили в можливість ефективного функціонування на території України загальнонаціонального повстанського центру. Саме тому вони визнали "Козачу Раду" лише як "центр інформаційної роботи на Правобережній Україні", про що й повідомили делегованим до Польщі М. Лозовику та Т. Бессарабенку.

Тоді у вересні 1921 р. новостворена організація вирішила самостійно об'єднати навколо себе повстанські загони на Правобережжі, після чого домогтися від уряду УНР відповідних повноважень. КРПУ почала активно діяти. Так, Г. Григоренко втягнув до організації працівників штабу 45-ї радянської дивізії Ф. Галянта, В. Виговського, М. Малика, І. Білика, що дістали топографічні військові карти й повідомляли секретні відомості про наради, які відбувалися в штабі дивізії. М. Лозовик і М. Симак завербували в Києві А. Гудимович, яка складала антирадянські відозви і зв'язалася з петлюрівцями в Чернігівській і Полтавській губерніях. Вони ж залучили до роботи секретаря київської церковної ради І. Тарасенка і його доньку Марію. Нарешті, КРПУ у січні 1922 р. зав'язала відносини з начальником 8-го повстанського району М. Якубовичем, а в лютому 1922 р. з "УНРівською підпільною контррозвідкою" у Києві, яку очолював полковник В. Олексійов, КРПУ встановила також зв'язки із загонами отаманів І. Гаєвого (Грисюка) й І. Трейко [8, с. 225-230].

Наказом від 16 вересня 1921 р. КРПУ, спираючись на наказ Головного отамана військ УНР С. Петлюри про підняття антибільшовицького національно-визвольного повстання в Україні, уповноважила отамана Т. Бессарабенка на командування Північно-Східним фронтом із підпорядкуванням йому всіх повстанських загонів на території вздовж Дніпра до Канева, по лінії Біла Церква - Сквирка - Бердичів і до румунського кордону, а отамана І. Шемулянка - на командування Північно-Західним фронтом із підпорядкуванням йому всіх повстанських загонів на території вздовж Дніпра від Канева, по лінії Київ - Чорнобиль - Овруч до Бердичева і польського кордону [5, с. 146-147].

Незважаючи на всі зусилля, КРПУ не вдалося під час Другого Зимового походу надати суттєвої підтримки Українській Повстанській Армії УНР. Можливо, саме після розгрому під Базаром, інформація про КРПУ потрапила до рук київських чекістів, що ліквідували КРПУ в березні 1922 року.

У справі КРПУ було заарештовано понад 600 її членів, притягнуто до відповідальності 325 осіб, із яких 86 за вироком Київського губерньського революційного трибуналу від 25 серпня 1922 р. засуджено до різної міри покарання. До розстрілу засуджено 47 осіб, у тому числі вищезазначених керів-

ників організації. По справі "Козачої Ради" було вилучено багато різної зброї. Одночасно з нею ліквідовані "8-й повстанський район" і "УНРівська підпільна контррозвідка м. Києва" [19, с. 153].

У закордонній українській історіографії щодо створення й діяльності "Козачої Ради" є кілька версій, які більш різнобарвні й суперечливі, ніж вітчизняні. Кілька з них навів Д. Соловей, що сам не міг звести до купи суперечливі і явно переплутані відомості. Так, Я. Барановський стверджував, що починаючись Є. Коновальця на початку 1920-х років у Києві створена "Козача Рада" разом з УВО у Києві, але в 1921 р. більшовиком вдалося викрити її, а членів на чолі з Г. Чупринкою розстріляти [1, с. 35; 31, с. 93]. Схоже, що ця версія виникла в результаті непоінформованості та плутанини. Крім того, Д. Соловей навів лист Ортодокса, у якому вказувалося, що на чолі "Козачої Ради" стояв О. Грудницький. Вона мала філію на Слобожанщині в Харкові, яку очолював сотник УНР Демченко. Ортодокс вступив до цієї організації й став її політичним референтом. Восени 1921 р. багатьох з них арештовано й розстріляно [31, с. 96].

І. Мазепа писав про "Національну Козачу Раду" в Києві, що мала всеукраїнський масштаб та контакти з Тарновом і ППШтабом. За його твердженням, цю організацію викрили ще до рейду Ю. Тютюнника [21, с. 102].

В. Верига в основному повторив версію І. Мазепа, але використав і радянську. Усі суперечності, що виникли від такого поєднання, він без жодної аргументації пояснив існуванням двох "Козачих Рад": до арештів у липні й нової, що створена в серпні 1921 р. М. Лозовиком [6, с. 26-33].

На нашу думку, наведені в різних джерелах факти дають підстави для припущення про: 1) створення "Козачої Ради" до ліквідації ВУЦПК; 2) входження "Козачої Ради" до складу ВУЦПК як автономної частини; 3) належність "Козачої Ради" або принаймні частини її членів до Вільного козацтва і гетьманських або інших монархічно зорієнтованих українських повстанських організацій.

Саме в Білій Церкві, за рішенням з'їзду Вільного козацтва, що відбувся 16-20 жовтня 1917 року в Чигирині на Черкащині, мала розташовуватись Головна козацька рада (Генеральна рада) Вільного козацтва. Почесним отаманом Вільного козацтва тоді ж став П. Скоропадський. Оскільки він перебував на фронті, наказним військовим отаманом і генеральним писарем Вільного козацтва було обрано І. Полтавця-Остряницю. 28 жовтня 1920 р. у Берліні була створена філія Козачої ради Українського Вільного козацтва, до її складу увійшло 9 осіб, у т.ч. Зеленецький, Крига, Полтавець-Остряниця.

У джерелах є не дуже певні відомості про те, що в 1921 р. І. Полтавець-Остряниця був одним з отаманів Холодного Яру [14, с. 356-357]. Логічно припустити, що він міг опиратися на залишки організаційних сил Вільного козацтва й створити відповідний центральний повстанський орган, який отримав назву, аналогічну назві "берлінської" Козачої ради Українського Вільного козацтва, хоча ця гіпотеза потребує більш серйозного обґрунтування.

Відомо, що до Холодного Яру збирались перехіти члени ВУЦПК, які задалегідь налагодили контакти з холоднороськими отаманами. Можливо, що ще до розгрому ВУЦПК вирішила співпрацювати з місцевими організаціями Вільного козацтва, які намагалися створити або створили власний централь-

ний повстанський орган. Після розгрому ВУЦПК співвідношення сил змінилося, а представники Вільного козацтва стали організаційним ядром нового повстанського центру й обрали нову або використували свою давню, більш близьку і зрозумілу їм назву - "Козача Рада".

Зауважимо, що жоден із дослідників не звернув належну увагу на сам факт використання назви "Козача Рада" організацією, що, на думку більшості істориків, була логічним продовженням ВУЦПК. Є лише одна можлива причина - "Козача Рада" була окремою від ВУЦПК організацією, що виникла раніше й лише співпрацювала з нею.

Припущення про те, що певні контакти між гетьманськими та петлюрівськими вищими та місцевими повстанськими організаціями почалися до ліквідації ВУЦПК, певною мірою підтверджується чутками про перехід гетьмана П. Скоропадського під керівництва С. Петлюри, які в кінці червня поширилися серед повстанців Київщини [36, арк. 100-102].

Крім того, відомо, що "Козача Рада" тільки на початку 1922 р. установила зв'язки з 8-м повстанським районом, створеним ДЦ УНР. Якщо "Козача Рада" - "спадкоємиця" ВУЦПК та була підпорядкована ДЦ УНР, ППШтабу, то чому вона так довго не мала контактів з начальником 8-го повстанського району, що виконував накази ППШтабу, адже Біла Церква знаходилась саме на території 8-го повстанського району? Чомусь на цей факт дослідники не звертають належної уваги, а він, на нашу думку, свідчить про те, що "Козача Рада" не була прямою "спадкоємицею" ВУЦПК. До того ж висновку підштовхують і відомості про те, що ДЦ УНР і ППШтаб ставились до "Козачої Ради" з недовірою й досить прохолодно. Це пояснюється досить складними відносинами ДЦ УНР з українськими монархічними силами, що гуртувалися навколо П. Скоропадського, В. Вишиваного за активною участю І. Полтавця-Остряниці.

Висновки

На нашу думку, критичний аналіз літератури та джерел дає підстави зробити доволі ймовірні припущення про головні моменти історії "Козачої Ради": 1) "Козача Рада" виникла до ліквідації ВУЦПК у липні серпні 1921 р.; 2) "Козача Рада" була пов'язана з повстанськими організаціями "Вільного козацтва"; 3) "Козача Рада" або принаймні частина її членів була зорієнтована на гетьманські або інші монархічно налаштовані українські повстанські організації та закордонні антибільшовицькі центри.

Спростувати або підтвердити зроблені нами припущення можливо лише після дослідження документів Відомчого державного архіву СБУ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський Я. Український націоналізм у боротьбі / Я. Барановський // Наступ, ілюстрований календар-альманах на 1943 рік. - 1942. - С. 34-36.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953 : Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : у 2 кн. / І. Білас. - К. : Либідь ; Військо України, 1994. - Кн. 1. - 432 с.
3. Боган Ю. М. Повстанський рух в Одеській губернії у 1920-1923 роках : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Боган Сергій Михайлович. - Одеса : Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2005. - 220 с.
4. Бойко Ю. Євген Коновалець і Осередньо-Східні землі / Ю. Бойко. - Б. м. : На чужині, 1947. - 64 с.
5. Василенко В. Підготовка антибільшовицького повстання в Україні у 1921 р. (за документами ГДА Служби безпеки

- України) / В. Василенко // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. - 2008. - № 1/2 (30/31). - С. 138-195.
6. Верига В. Листопадовий рейд / В. Верига - К. : Видавництво ім. О. Теліги, 1995. - 192 с.
7. Ганжа О. І. Українське село в період становлення тоталітарного режиму (1917-1927 рр.) / О. І. Ганжа. - К. : Інститут історії України НАНУ, 2000. - 208 с.
8. Голинков Д. Л. Крушение антисоветского подполья в СССР (1917-1925 гг.) : в 2 кн. / Д. Л. Голинков. - М. : Политиздат, 1986. - Кн. 2. - 400 с.
9. Дукельський С. ЧК на Україні / С. Дукельський. - Вермонт : Chalidze publications Canadian institute of Ukrainian studies, 1989. - 150 с. - (Передрук з його праці 1923 р.: ЧК ГПУ. Часть 1. - Харьков : Государственное издательство Украины, 1923).
10. Залевський А. Розгром куркульсько-націоналістичного бандитизму на Україні (1921-1922 рр.) / А. Залевський // Український історичний журнал. - 1959. - № 4. - С. 90-98.
11. Ісаков П. М. Селянський повстанський антикомуністичний рух на Лівобережній Україні (березень 1919 - листопад 1921 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Ісаков Павло Миколайович. - К. : Національна Академія Наук України ; Інститут історії України, 2001. - 250 с.
12. Какурін Н. Громадянська війна на Україні / Н. Какурін. - Харків : Державне видавництво України, 1928. - 70 с.
13. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму / З. Книш. - Торонто : Срібна сурма, 1970. - 187 с.
14. Коваль Р. Отагани Гайдамацького краю : 33 біографії / Р. Коваль [за ред. Г. Гребенюка]. - К. : Правда Ярославичів, 1998. - 615 с.
15. Козельський Б. В. Шлях зрадництва і авантур (Петлюрівське повстанство) / Б. В. Козельський - Харків : Державне видавництво України, 1927. - 148 с.
16. Красносілецький Д. П. Всеукраїнський центральний повстанський комітет: етимологія та діяльність / Д. П. Красносілецький // 36. наук. праць Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. - 2006. - Вип. 10. - С. 293-296.
17. Крезуб А. Партизани. (Збірка споминів із партизанки на Наддніпрянській Україні) / А. Крезуб // Літературно-науковий вісник. - 1925. - Кн. 7-8. - С. 246-261; 1925. - Кн. 9. - С. 10-24.
18. Кульчицький Ю. Шаблі з пługів. Український повстанський рух у визвольних змаганнях / Ю. Кульчицький - Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. - 260 с.
19. Кучер О. О. Розгром збройної внутрішньої контрреволюції на Україні у 1921-1923 рр. / О. О. Кучер. - Харків : Видавництво Харківського університету, 1971. - 170 с.
20. Липовчанин. Як загинув Грицько Чупринка // Календар Українського робітничого союзу на переступний рік 1928. - Скрентон, 1927. - С. 56-64.
21. Мазепа І. Україна в вогні й бурі революції. 1917-1921 : у 3 тт. / І. Мазепа. - Прага : Українське видавництво "Проблем", 1943. - Т. III : Польсько-український союз. Кінець визвольних змагань УНР. - 235 с.
22. Маймескулов Л. М. Всеукраїнська чрезвычайная комиссия (1918-1922) / Л. М. Маймескулов, А. И. Рогожин, В. В. Сташис. - Харьков : ХГУ, 1971. - 251 с.
23. Мартинець В. Українське підпілля: Від У. В. О. до О. У. Н. Спогади і матеріали до передісторії та історії українського націоналізму / В. Мартинець. - Б. м., 1949. - 525 с.
24. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів / П. Мірчук ; [за редакцією С. Ленкавського] : у 2 тт. - Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк : Українське видавництво, 1968. - Т. 1. : 1920-1939. - 639 с.
25. Плазова Т. І. Український Партизансько-Повстанський Штаб та його участь в організації антибільшовицької боротьби в Україні (1920 - 1921 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 20.02.22 / Т. І. Плазова. - Львів, 2005. - 20 с.
26. Попик В. Бунт і смирення атамана Мордалевича / В. Попик, Г. Крымчук. - К. : УкрНИИИТИ, 1991. - 116 с.
27. Премыслер И. Разгром бандитизма на Украине (1921) / И. Премыслер // Военно-исторический журнал. - 1940. - № 9. - С. 34-44.
28. Раковский Х. Красная армия и борьба с бандитизмом / Х. Раковский. - Харьков : Государственное издательство Украины, 1921. - 25 с.
29. Сідак В. Повстансько-Партизанський Штаб Державного Центру УНР в еміграції (1921 р.) / В. Сідак - К. : Ін-т СБУ; Ін-т історії України НАН України, 1995. - 66 с.
30. Слюсарский А. Комитеты незаможных селян в борьбе с бандитизмом / А. Слюсарский // Научн. зап. Украинской академии социалистического земледелия им. Артема. - Харків, 1941. - С. 51-55.
31. Соловей Д. Голгота України / Д. Соловей. - Дрогобич : Відродження, 1993. - Частина І. Московсько-більшовицький окупаційний терор в УРСР між першою і другою світовою війною. - 1993. - 288 с.
32. Срібняк І. Діяльність Партизансько-повстанського штабу при Головній команді військ УНР у 1921 р. / І. Срібняк // Український історичний журнал. - 2001. - № 5. - С. 107-120.
33. Стегній П. А. Селянські повстання в Правобережній частині УСРР у 1921-1923 рр. (на матеріалах петлюрівського руху) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Стегній Павло Анатолійович. - Кременчук, 2000. - 187 с.
34. Файзулін Я. М. Другий Зимовий похід в контексті української національно-визвольної боротьби 1917-1921 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 09.00.12 "Українознавство" / Я. М. Файзулін. - К., 2008. - 16 с.
35. Филиппов Н. Украинская контрреволюция на службе Англии, Франции и Польши / Н. Филиппов. - М. - Л., 1927. - 156 с.
36. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. - Ф. 1429 ("Канцелярія Директорії Української Народної Республіки, м. Київ, з лютого 1919 р. - м. Кам'янець-Подільський, з грудня 1920 р. - Польща, Чехословаччина"). - Оп. 2. - Спр. 113.
37. Эйдеман Р. П. Борьба с кулацким повстанчеством и бандитизмом / Р. П. Эйдеман. - Харьков : Государственное издательство Украины, 1921. - 62 с.
38. Эйдеман Р. П. Очаги атаманины и бандитизма / Р. П. Эйдеман. - Харьков : Государственное издательство Украины, 1921. - 32 с.
39. Эйдеман Р. П. К вопросу о борьбе с бандитизмом / Р. П. Эйдеман // Армия и революция. - 1922. - № 2. - С. 3-6.

P. Stehniy

COSSACK'S COUNCIL AS A CENTRAL GOVERNING BODY OF REBELLING FORCES OF THE RIGHT BANK IN THE USSR IN 1921-22

The article is devoted to the research of the issues connected with appearance and activities of "Cossacks council" that was one of the central governing body of antibolshevik rebel's forces of the right bank in the USSR in 1921-1922. The author of the article gives a thorough analysis of the discrepancies in the data about formation and activities of "Cossacks council" and makes an assumption about the connection of this organization with Free Cossack centres and the monarchy-oriented part of Ukrainian emigration.

Key words: All-Ukrainian Central Rebel Committee, Cossack Council of the right bank Ukraine, "Cossack council (rada)", Free Cossacks, partisan-rebel headquarters, antibolshevik rebellion.

© П. Стегній

Надійшла до редакції 17.05.2012

№ 3 (117) травень-червень 2012 р.